

HET WEENS KOOPVERDRAG EN INTERNATIONAAL DWINGEND RECHT

Kristof Van Nuffel

Onder wetenschappelijke begeleiding van
Prof. dr. H. Van Houtte

I. INLEIDING

Het internationaal en eenvormig karakter van het Weens Koopverdrag¹ staat in schril contrast met de verscheidenheid aan nationale regels die de koop beogen te beheersen. Het is dan ook onnodig te zeggen dat het Weens Koopverdrag regelmatig op gespannen voet komt te staan met deze nationale regelingen. Zo is er onder meer de spanning met het (intern of internationaal) dwingend recht. Stel bijvoorbeeld dat een koopovereenkomst aan het Weens Koopverdrag is onderworpen. De vraag rijst of de Belgische rechter dan nog gevolg kan geven aan de dwingende bepalingen van het Belgisch recht of van een derde land, zoals wetgeving aangaande consumentenbescherming of produktaansprakelijkheid. Deze problematiek kwam tot op heden slechts occasioneel en op marginale wijze aan bod in de rechtsleer. Het feit dat het Weens Koopverdrag zelf het stilzwijgen bewaart over zijn verhouding tot dwingende rechtsvoorschriften is daar uiteraard niet vreemd aan. Dit mag echter niet betekenen dat de hier naar voor gebrachte kwestie volledig irrelevant is: gezien de vrij korte periode sedert dewelke het Verdrag voor het eerst in werking is getreden, is praktische ervaring op bepaalde vlakken nog beperkt.

Niettemin werd het probleem erkend tijdens de voorbereiding van het Verdrag. Zo werd er voorgesteld om een bepaling in te voegen volgens dewelke het Verdrag geen enkele nationale regel van "dwingende" aard of van "openbare orde" opzij zou zetten.² Men kwam evenwel tot de conclusie dat deze begrippen te veel van betekenis verschilden in de diverse rechtssystemen,

¹ V.N.-Verdrag van Wenen 11 april 1980 inzake internationale koopovereenkomsten betreffende roerende zaken, goedgekeurd door Wet 4 september 1996, B.S. 1 juli 1997, hierna aangehaald als WK.

² J. HONNOLD, *Uniform Law for International Sale under the 1980 United Nations Convention*, Deventer, Kluwer, 1991, 97 met verwijzing naar W/G2 paras. 51-57, II *Yearbook* 55-56; *Sec. Commy* para. 2, O.R. 16.

zodat die bepaling achterwege werd gelaten. Dezelfde kwestie kwam naar voor in de discussie of artikel 4 van de Eenvormige Koopwetten³ moest worden overgenomen in het Weens Koopverdrag. De UNCITRAL werkgroep was het er principieel mee eens dat de toepassing van een dwingende rechtsregel, in navolging van artikel 4 van de Eenvormige Koopwetten, niet zou worden verhinderd wanneer de contractspartijen het Weens Koopverdrag hadden gekozen als het toepasselijke recht. Maar opnieuw werd het begrip "dwingend" recht als te vaag en onstabiel beschouwd.⁴ In een aantal landen zou de interpretatie van dit begrip een aanzienlijk deel van het interne, nationale recht bevatten en aldus een te grote uitholling betekenen van het Koopverdrag, daar waar dit in andere landen niet het geval zou zijn. Uiteindelijk werd een parallelle versie van dit artikel verworpen.

Bijgevolg behandelt het Weens Koopverdrag de impact van dwingende rechtsregels op dit Verdrag niet op algemene wijze. Wel zijn een aantal materies die vaak door dwingende rechtsregels worden beheerst uitdrukkelijk van het toepassingsgebied van het Verdrag uitgesloten. De voornaamste uitsluiting betreft de consumentenovereenkomsten (artikel 2 (a) WK: "de koop van zaken voor persoonlijk, familiaal of huishoudelijk gebruik"). Het Verdrag zou niet primeren op nationale voorschriften ter bescherming van consumenten, juist omdat deze vaak van dwingende aard zijn.⁵ De spanning tussen dit soort dwingende regels en de internationale eenmaking kon immers uitmonden in weigeringen om tot het Weens Koopverdrag toe te treden.⁶ Een tweede uitsluiting betreft de aansprakelijkheid van de verkoper voor de dood of de persoonlijke schade toegebracht aan een persoon door de verkochte goederen (artikel 5 WK). In een aanzienlijk deel van de verdragsstaten is eveneens specifieke wetgeving van kracht met betrekking tot dergelijke aansprakelijkheid. Die wetgeving wordt vaak geacht van dwingende aard te zijn, zoals de Belgische Wet van 25 februari 1991 betreffende de aansprakelijkheid voor produkten met gebreken.⁷ Tot slot sluit artikel 4 WK kwesties over de geldigheid van de koopovereenkomst en van zijn bepalingen uit, tenzij wanneer in het Verdrag zelf uitdrukkelijk anders is voorzien. Vooral

³ Verdrag van 's-Gravenhage 1 juli 1964 houdende eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken, goedgekeurd door Wet 15 juli 1970, *B.S.* 14 januari 1971. Artikel 4 luidt als volgt: "Deze wet is ook van toepassing wanneer zij door partijen is gekozen als de wet die de overeenkomst beheerst (...) één en ander echter alleen in zoverre deze wet niet in strijd is met bepalingen van dwingend recht die van toepassing zouden zijn wanneer partijen de eenvormige wet niet hadden gekozen".

⁴ J. HONNOLD, *o.c.*, 130 met verwijzing naar W/G2 paras. 36-42, 47-49, II *Yearbook* 54-55.

⁵ J. HONNOLD, *o.c.*, 96; P. VOLKEN, "The Vienna Convention: Scope, Interpretation and Gap-filling" in P. SARCEVIC en P. VOLKEN, *International Sale of Goods. The Dubrovnik Lectures*, New York, Oceana, 1986, 36.

⁶ J.H. HERBOTS, *De transnationale koopovereenkomst. Het Weense koopverdrag van 1980*, Leuven, Acco, 1991, 23.

⁷ *B.S.* 22 maart 1991. Deze wet strekt zich echter ook uit tot schade die werd toegebracht aan de goederen van de koper. In die mate kunnen deze wet en het Weens Koopverdrag elkaar wel doorkruisen. Merk op dat gelijkaardige bepalingen te vinden zijn in alle E.U.-lidstaten aangezien zij de omzetting beogen van een Europese Richtlijn over deze materie. *Infra*, Voorbeeld 11.

dit laatste zinsdeel, dat erop wijst dat het Weens Koopverdrag -weliswaar in uitzonderlijke gevallen - het domein van de contractuele geldigheid kan betreden, zou kunnen leiden tot conflicten met dwingend recht. Sommige nationale geldigheidsregels kunnen immers een dwingend karakter hebben.⁸

De uitsluitingen voorzien in het Weens Koopverdrag zijn dus vrij ruim. Het mag dan ook niet verwonderen dat er weinig gevallen overblijven waarin dwingend recht in conflict treedt met het Verdrag. Dit laatste behandelt enkel de contractssluiting en de daaruit voortvloeiende verplichtingen van koper en verkoper. Het zijn precies deze aspecten van de koopovereenkomst die de nationale rechtsstelsels op een niet-dwingende wijze beheersen, wat wil zeggen dat de contractspartijen er vrij over kunnen beslissen.⁹ Een conflictsituatie is bijvoorbeeld wel mogelijk wanneer de contractspartijen ervoor gekozen hebben het Verdrag toe te passen op een situatie die normaliter van diens toepassingsgebied is uitgesloten, zoals de consumenten-koop.¹⁰ Niettemin dient de verhouding van dwingende nationale rechtsregels tot het Verdrag nader te worden onderzocht. Het is wenselijk om eerst kort het begrip "dwingend recht" toe te lichten. Een volgende afdeling poogt een algemeen schema voor te stellen om de verhouding tussen dwingend recht en het Weens Koopverdrag te benaderen, om vervolgens op haar verdiensten te worden geëvalueerd. Tot slot zullen ter verduidelijking een aantal praktische casussen worden uitgewerkt.

II. HET BEGRIP “DWINGEND RECHT”

Er werd reeds op gewezen dat de verschillende rechtsstelsels er haast elk een eigen mening op na houden over welke regels nu precies dwingend zijn en welke niet. Zo is het onderscheid tussen beide welbekend in de continentale traditie. In de Angelsaksische (common law) stelsels daarentegen is het onderscheid slechts vrij recent doorgebroken.¹¹ De uiteenlopende historische achtergronden verklaren een deel van de moeilijkheid om de notie “dwingend recht” te definiëren. In feite zijn alle pogingen om het ene onderscheidende kenmerk van het dwingende rechtsvoorschrift naar voor te brengen vastgelopen.¹² Bovendien zijn meerdere termen gangbaar om op de dwingende aard van een rechtsregel te wijzen: *lois d'application immédiate*, *lois d'ordre*

⁸ Aldus naar Belgisch recht het verbod om zijn aansprakelijkheid voor bedrog uit te sluiten, *infra* Voorbeeld 2. Het is echter zeer de vraag of een dergelijke regel ook zijn dwingend karakter behoudt in internationale gevallen, met andere woorden of deze als een regel van internationaal dwingend recht valt te beschouwen, *infra* randnummer 8.

⁹ Er zij hier op gewezen dat het Weens Koopverdrag zelf niet van dwingende aard is (met uitzondering van artikel 12) en dat volgens artikel 6 de contractspartijen vrij zijn om de toepassing van het Verdrag uit te sluiten of van zijn bepalingen af te wijken of er de gevolgen van te wijzigen.

¹⁰ *Infra* Voorbeeld 6.

¹¹ O. LANDO en H. BEALE, *Principles of European Contract Law*, I, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1995, 43.

¹² G. VAN HECKE, *Internationaal Privaatrecht*, in *A.P.R.*, Gent, Story-Scientia, 1989, 184.

public, règles de droit impératives, lois de police, directly applicable rules, absolute rules, peremptory norms, mandatory law, etc. De rechtsleer heeft gepoogd elk van deze termen van een eigen inhoud te voorzien doch men ziet nu meestal in dat dit een vrij zinloze onderneming is daar men nog niet eens in staat is de essentie van een dwingende rechtsregel aan te duiden.¹³ Wat meer specifiek het Belgische recht betreft, wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen voorrangsregels (*lois d'application immédiate*) en de zogenaamde politiewetten (*lois de police*). In het kader van deze bijdrage verdient het de voorkeur om aan dit (subtiële) onderscheid voorbij te gaan en meer in het algemeen te spreken over het "dwingend recht". Sommige auteurs lijken bovendien niet te vinden voor dergelijk onderscheid.¹⁴

In internationale, grensoverschrijdende verhoudingen, zoals de internationale koop, dient evenwel in de eerste plaats onderzocht te worden of men te maken heeft met "dwingende voorschriften die slechts voor interne overeenkomsten zijn bedoeld -en die in internationale gevallen door de door partijen gekozen wet opzij kunnen worden gezet- [dan wel met] dwingende voorschriften die blijkens hun strekking ook voor internationale overeenkomsten dienen te gelden en waaraan partijen zich niet kunnen onttrekken door een andere wet als toepasselijk aan te wijzen".¹⁵ Men kan dit vergelijken met het onderscheid tussen de interne en internationale openbare orde. Wat het verschil tussen dwingend recht en de openbare orde betreft, volstaat het hier erop te wijzen dat de openbare orde bij uitstek als een exceptiemechanisme wordt gehanteerd en dus een "negatieve" werking heeft, terwijl de dwingende rechtsregel zich op "positieve" wijze opdringt aan de rechter.¹⁶ De vraag welke dwingende regels alleen voor interne gevallen gelden en welke ook in internationale gevallen moeten worden toegepast, is niet gemakkelijk te beantwoorden. Hier dringt zich een beoordeling van geval tot geval op, waarbij voornamelijk de strekking en de sociale functie van de betrokken voorschriften beslissend zijn. Volgens DE WINTER wordt de grens van de contractsvrijheid dan ook gevormd door de dwingende rechtsregels met een zo belangrijke sociale functie dat deze ook in internationale gevallen niet mag worden opgeofferd.¹⁷ Deze visie kan zonder meer worden toegepast, niet alleen wanneer de als dwingend erkende regel in conflict komt met het door de partijen gekozen recht, maar ook bij conflict met

¹³ Zie bijvoorbeeld A.N. ZHILSOV, "Mandatory and Public Policy Rules in International Arbitration", *N.I.L.R.* 1995, 91-92. Deze auteur aanvaardt de visie dat de meeste van de hier opgesomde termen synoniemen zijn.

¹⁴ R. PRIoux, "Le juge et l'arbitre face aux lois étrangères d'application immédiate dans les contrats internationaux: les nouvelles possibilités offertes par la loi du 14 juillet 1987", *T.B.H.* 1988, 273.

¹⁵ L.I. de WINTER, "Dwingend recht bij internationale overeenkomsten", *N.I.L.R.* 1964, 330.

¹⁶ Voor verdere besprekingen en verwijzingen, zie ondermeer J. MEEUSEN, *Nationalisme en internationalisme in het internationaal privaatrecht*, Antwerpen, Intersentia, 1997, 384 e.v.; R. VANDER ELST, "Ordre public international, lois de police et lois d'application immédiate" in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Brussel, U.L.B., 1985, 653-667.

¹⁷ L.I. de WINTER, *o.c.*, 331. Verder in zijn bijdrage wijst deze auteur op een aantal mogelijke criteria ter onderscheiding van intern en internationaal dwingend recht.

het door de objectieve verwijzingsregel aangeduide recht. Eén en ander heeft tot gevolg dat een dwingende regel in het interne recht niet noodzakelijk zijn dwingend karakter behoudt met betrekking tot een internationale situatie,¹⁸ of nog dat het internationaal dwingend recht duidelijk beperkter is qua omvang dan het intern dwingend recht.

In het kader van deze bijdrage is het onderscheid van belang. Men moet er immers van uitgaan dat de louter interne dwingende rechtsvoorschriften worden opzij geschoven wanneer zij in conflict komen met het Weens Koopverdrag. Volgens de voorgaande alinea strekt hun dwingende kracht zich immers slechts uit tot interne situaties. Het Weens Koopverdrag vindt precies toepassing wanneer de koopovereenkomst een *internationaal* aspect behelst, in die zin dat de contractspartijen gevestigd zijn op het grondgebied van verschillende staten. Het spreekt voor zich dat het Verdrag op het normaal geldende interne, niet ééngemaakte recht primeert.¹⁹ Mijns inziens geldt deze basisregel eveneens ten opzichte van de louter intern dwingende rechtsregels. Er anders over oordelen zou de mogelijkheid inhouden om het Verdrag al te gemakkelijk te omzeilen en dat zou het eenmakingsproces zeker niet ten goede komen.²⁰ Wanneer de rechtsregel ook als internationaal dwingend kan worden beschouwd, ontstaat terdege een probleemsituatie. Pas dan doet zich een echt conflict voor.

Maar laten we tot slot nog een aantal kenmerken omschrijven van het internationaal dwingend rechtsvoorschrift. Een internationaal dwingende regel wordt beschouwd als een regel waarvan de contractspartijen in hun overeenkomst niet kunnen afwijken.²¹ Deze regels bepalen zelf hun toepassingsgebied door middel van een ruimtelijk en/of persoonlijk criterium. Dit betekent dat de rechter in beginsel geen beroep hoeft te doen op zijn verwijzingsregels om te bepalen welk recht van toepassing is op de materie die door de dwingende regel wordt beheerst.²² Daarnaast beoogt een dwingende regel haast nooit om een rechtsverhouding in zijn geheel te beheersen, doch slechts op specifieke punten. Zo is de beruchte Belgische Alleenverkoopwet van 27 juli 1961²³ enkel van toepassing op de *beëindiging* van voor onbepaalde tijd gesloten alleenverkoopconcessies. Zij strekt zich niet uit tot kwesties die zich voordoen in de loop van de concessie, of tot de

¹⁸ D. COHEN en B. UGHETTO, "La nouvelle convention de La Haye relative à la loi applicable aux ventes internationales de marchandises", *Recueil Dalloz* 1986, 157, vn. 64.

¹⁹ B. PILTZ, *Internationales Kaufrecht*, München, Verlag C.H. Beck, 1993, 49, nr. 113.

²⁰ Het valt echter niet uit te sluiten dat de contractspartijen het Weens Koopverdrag van toepassing verklaren op een overeenkomst waarbij beide partijen in dezelfde staat gevestigd zijn. Het Verdrag is dan niet langer toepasselijk omdat er een internationaal element is, maar louter op basis van de wil van de partijen. In dergelijk geval dienen m.i. de interne dwingende regels opnieuw de bovenhand te halen op het Verdrag.

²¹ O. LANDO en H. BEALE, *o.c.*, 43.

²² Zie ook F. RIGAUX, *Droit international privé*, Brussel, Larcier, I, 184-185.

²³ Wet van 27 juli 1961 betreffende de eenzijdige beëindiging van voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop, *B.S.* 5 oktober 1961.

koopovereenkomsten die naderhand in uitvoering daarvan zijn gesloten. Wat dat betreft dient naar andere - al dan niet dwingende - rechtsregels te worden teruggegrepen. Dit alles laat niet altijd toe uit te maken welke rechtsregel (internationaal) dwingend is en welke niet. Er is meestal geen probleem wanneer de wetgever zelf de dwingende aard heeft vastgelegd. Zoniet dient de rechter zich te baseren op de intentie van de wetgever: was het de bedoeling om de betrokken rechtsregel een particuliere rechtsverhouding te laten beheersen met uitsluiting van elke andere mogelijk toepasselijke wet?²⁴ Hiertoe dient men vooral te kijken naar de inhoud van de betrokken regel.²⁵ Bovendien maakt artikel 7 (1) van het Verdrag van Rome van 1980 (waarover verder meer) zelf gewag van "de aard en het voorwerp" van deze regels om hun dwingend karakter te helpen bepalen.²⁶ Een benadering van geval tot geval dringt zich dus op. BATIFFOL waarschuwt er echter voor om voorzichtig te zijn in het aanvaarden van het dwingend karakter, louter gesteund op het doel van de regel. Hij raadt aan de dwingende aard van een rechtsregel slechts dan in te roepen wanneer de bedoeling van de wetgever hieromtrent onomstotelijk vaststaat, weze het expliciet dan wel impliciet.²⁷ In de hierna volgende alinea's zal worden getracht de verhouding tussen het Weens Koopverdrag en conflicterende *internationale* dwingende voorschriften toe te lichten. Dit geschiedt aan de hand van praktische voorbeelden.

²⁴ A.N. ZHILSOV, *o.c.*, 90.

²⁵ R. PRIoux, *o.c.*, 271.

²⁶ *Ibidem*, 279.

²⁷ H. BATIFFOL, *Les contrats en droit international privé comparé*, McGill University, 1981, 20-23.

III. HET WEENS KOOPVERDRAG EN INTERNATIONAAL DWINGEND RECHT

Getracht zal worden een overzicht te geven van de mogelijke conflicten tussen (internationaal) dwingend recht en het Verdrag. Hierbij kan men uitgaan van verschillende invalshoeken. Het lijkt dan ook nodig om drie hypothesen te onderscheiden. Een eerste slaat op het geval waar de dwingende regels betrekking hebben op aangelegenheden die niet worden beheerst door het Weens Koopverdrag, terwijl een tweede hypothese zich toespitst op het geval waar dit wel zo is. Tot slot moet worden gesproken over de situatie waarin het Verdrag niet in een uitdrukkelijke regeling voorziet in aangelegenheden die principieel wel binnen zijn toepassingsgebied vallen.

A. MATERIES NIET BEHEERST DOOR HET VERDRAG

Wanneer een materie niet wordt beheerst door het Weens Koopverdrag rijst er geen probleem. De dwingende regel kan dan eigenlijk niet interfereren met het Verdrag. De dwingende regel beheerst die aspecten van de koopovereenkomst die haar voorwerp uitmaken, terwijl het Verdrag volledig van kracht blijft wat de contractssluiting en de rechten en plichten van de partijen betreft.²⁸ Het overgrote deel van de dwingende rechtsregels die een invloed uitoefenen op de koopovereenkomst kan hier worden ondergebracht. De voornaamste voorbeelden betreffen de regels aangaande de aansprakelijkheid voor persoonlijke schade (zie artikel 5 WK), prijsreglementeringen en het mededingingsrecht. Bepaalde dwingende regels met betrekking tot de geldigheid van de overeenkomst dienen hier eveneens vermeld te worden (zie artikel 4 WK). Consumentenovereenkomsten zijn volledig uitgesloten uit het toepassingsgebied van het Weens Koopverdrag. De vraag rijst evenwel naar de draagwijdte van al deze uitsluitingen, in het bijzonder wat de geldigheidskwesties betreft. Moet de rechter het begrip "geldigheid" interpreteren vanuit zijn eigen nationale recht, of beroep doen op de rechtsvergelijkende methode? Het risico bestaat immers dat de rechter dit begrip erg ruim opvat teneinde zijn nationaal recht zoveel mogelijk te kunnen toepassen, ten nadele van het Weens Koopverdrag. In de rechtsleer lopen de meningen op dit punt uiteen, en algemeen aanvaarde afbakeningscriteria liggen dan ook niet voor.

Voorbeeld 1

Een Belgische vrouw koopt een wagen in Duitsland voor louter huishoudelijk gebruik, dus voor niet-commerciële doeleinden. Hoewel koper en verkoper beiden gevestigd zijn in een verdragsstaat, is het Weens Koopverdrag niet van toepassing aangezien het hier een consumentenkoop betreft. De contractuele verhouding zal uitsluitend beheerst worden door het interne recht dat werd aangeduid door de verwijzingsregels, met inbegrip van het dwingend recht. In dit geval moeten de Belgische en de Duitse rechter identieke verwijzingsregels

²⁸ En uiteraard in de mate waarin het Verdrag van toepassing is.

toepassen omdat beide landen zijn toegetreden tot het Verdrag van Rome inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (19 juni 1980).²⁹ Het EVO bevat specifieke bepalingen met betrekking tot consumentenovereenkomsten. Bij afwezigheid van een door de partijen gedane rechtskeuze zal de overeenkomst beheerst worden door het recht van het land waar de consument zijn gewoonlijke verblijfplaats had indien de overeenkomst is gesloten in de omstandigheden van artikel 5 (2) EVO. Concreet is dus het Belgisch recht van toepassing, met inbegrip van het Belgische dwingende consumentenrecht zoals de Wet op het consumentencrediet.

Voorbeeld 2

Een Duits bedrijf koopt chocolade van een Belgisch producent teneinde het te verdelen over zijn winkel-centra. Het Weens Koopverdrag is toepasselijk aangezien beide partijen zijn gevestigd in een verdragsstaat. In het contract heeft de verkoper echter zijn aansprakelijkheid voor bedrog weten uit te sluiten. De vraag of dergelijke clause geldig is, moet worden bepaald volgens het toepasselijke nationale recht. Artikel 4 WK sluit immers geldigheidskwesties uit van het toepassingsgebied van het Verdrag.³⁰ Men moet er dan wel kunnen van uitgaan dat "bedrog" daadwerkelijk aan de geldigheid van de overeenkomst raakt. Maar in tegenstelling met het voorgaande voorbeeld blijft het Verdrag relevant wat de andere aspecten van de koop betreft.

B. MATERIES, BEHEERST EN UITDRUKKELIJK GEREGELD DOOR HET VERDRAG

Conflictsituaties ontstaan pas wanneer zowel het dwingende rechtsvoorschrift als het Weens Koopverdrag één en hetzelfde aspect van de contractuele relatie regelen. De vraag of de dwingende regel dan voorrang geniet, kan best op tweevoudige wijze worden benaderd. Eerst is er het geval waarin het Verdrag toepasselijk is louter door de wilsovereenstemming van de contractspartijen, vervolgens het geval waarin geen rechtskeuze werd gemaakt. Dan bepaalt het Verdrag zelf zijn toepassingsvoorwaarden.³¹

1. HET VERDRAG IS LOUTER TOEPASSELIJK OP BASIS VAN WILSOVEREENSTEMMING

²⁹ Hierna aangehaald als het EVO.

³⁰ In dit geval leiden de verwijzingsregels in principe naar het Belgische recht, tenminste als de partijen geen rechtskeuze hebben gemaakt. Een Duits rechter past artikel 4 EVO toe. Deze bepaling wijst naar het Belgische recht omdat de verkoper de meest kenmerkende prestatie levert. Een Belgische rechter daarentegen dient het Verdrag van Den Haag nopens de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet (15 juni 1955) toe te passen. Artikel 3 verwijst naar het recht van het land waar de verkoper zijn gewone verblijfplaats heeft.

³¹ In tegenstelling met de Eenvormige Koopwetten, bepaalt het Weens Koopverdrag niet (volledig) autonoom zijn toepassingsgebied. Het is alleen toepasselijk wanneer beide partijen in verschillende verdragsstaten zijn gevestigd of wanneer de verwijzingsregels van het forum leiden naar het recht van een verdragsstaat: artikel 1 (1) (a) en (b) WK.

Het is van belang in te zien dat deze eerste hypothese enkel relevant is wanneer de toepassing van het Weens Koopverdrag *uitsluitend* gebaseerd is op de wilsovereenstemming van de contractspartijen.³² Wanneer daarbuiten het Verdrag *eveneens* van toepassing zou zijn geweest, doordat het Verdrag dat zelf bepaalde, dient de volgende afdeling in aanmerking te worden genomen. Het is dan ook weinig waarschijnlijk dat het hier voorgestelde geval zich voordoet wanneer een rechtbank zich dient uit te spreken over het primaat van dwingende rechtsregels. Stel immers dat de contractspartijen ervoor gekozen hebben de koop te laten beheersen door het recht van een verdragsstaat. Het Weens Koopverdrag is dan van toepassing op basis van zijn artikel 1 (1) (b). Dit artikel doet beroep op de verwijzingsregels. Precies het haast universeel erkende beginsel van de wilsautonomie is zo'n verwijzingsregel. We vinden hem onder meer terug in artikel 3 van het EVO. In dergelijke situatie is het Verdrag dus niet, zoals ik het noem, louter op basis van de wilsovereenstemming toepasselijk maar kan de toepasselijkheid worden gesteund op een regel die in het Verdrag zelf vervat is.

Toch zijn er gevallen waar de hier besproken hypothese nog speelt. In een aantal landen, zoals in België, wordt niet aanvaard dat de contractspartijen de keuze kunnen maken om een a-nationaal recht toe te passen op hun overeenkomst.³³ De keuze voor een a-nationaal recht zoals een uniform koopverdrag is dan geen geldige rechtskeuze. In deze landen kan dergelijke keuze evenwel worden beschouwd als de *incorporatie* van de uniforme bepalingen in de overeenkomst. Zo hebben de bepalingen van het Weens Koopverdrag dan dezelfde waarde als elke andere clause die in het contract is opgenomen. Bijgevolg moet het primaat van het dwingend recht worden aanvaard aangezien een dwingende rechtsregel *die* regel is waarvan de contractspartijen niet kunnen afwijken bij overeenkomst.³⁴ Het zijn de dwingende regels van het normaal toepasselijke recht die de bovenhand halen op de geïncorporeerde bepalingen van het Weens Koopverdrag.³⁵

³² J. HONNOLD, *o.c.*, 134.

³³ Enige betwisting bestaat omtrent de vraag of artikel 3 EVO de contractspartijen toestaat om voor een a-nationaal recht zoals het Weens Koopverdrag te kiezen. Vandaag de dag beantwoorden meer en meer rechtsgeleerden deze vraag op positieve wijze. In landen waar deze visie is aanvaard (bijvoorbeeld in Nederland), is de keuze voor een a-nationaal recht dan ook een geldige keuze volgens het internationaal privaatrecht. Zie I. COUWENBERG, "De lex contractus onder het Europees overeenkomstenverdrag", in H. VAN HOUTTE en M. PERTEGAS SENDER (eds.), *Europese IPR-verdragen*, Leuven, Acco, 1997, 211-213. Wat de Belgische zienswijze betreft, zie F. RIGAUX, *o.c.*, 521 en G. VAN HECKE, *o.c.*, 362.

³⁴ *Supra*, randnummer 6.

³⁵ Er valt een andere situatie in te denken waarin het Weens Koopverdrag niet uit zichzelf van toepassing is. Een aantal verdragsstaten hebben immers een voorbehoud gemaakt met betrekking tot artikel 1 (1) (b) WK. Bijgevolg kan het Verdrag alleen van toepassing zijn wanneer koper en verkoper beiden gevestigd zijn in een verdragsstaat. Problemen rijzen dan als de contractspartijen, waarvan er minstens één niet in een verdragsstaat is gevestigd, niettemin het Weense Koopverdrag of het recht van een verdragsstaat wensen toegepast te zien. Moeten de rechtbanken van de landen die dit voorbehoud hebben gemaakt in dergelijk geval het Weens Koopverdrag toch toepassen?

Voorbeeld 3

Een Japans wagenproducent verkoopt wagens aan een Belgisch invoerder. De partijen zijn overeengekomen dat het Weens Koopverdrag de koop moet beheersen. Er ontstaat een betwisting en de verkoper wordt voor een Belgische rechtbank gedaagd. De Belgische rechter oordeelt dat de rechtskeuze geen geldige keuze is, doch dat men hier te maken heeft met de loutere incorporatie van het koopverdrag in de overeenkomst. De verwijzingsregels van het forum leiden naar Japans recht.³⁶ Dit rechtstelsel beheerst de koopovereenkomst slechts in de mate waarin de contractspartijen er niet van zijn afgeweken. Maar de Japanse *dwingende* rechtsregels schuiven de daarmee strijdige clausules opzij, inclusief de geïncorporeerde bepalingen van het Weens Koopverdrag. De rechter mag echter ook beroep doen op de dwingende rechtsregels van het forum (*in casu* België) die zichzelf op het geval toepasselijk verklaren,³⁷ zoals bijvoorbeeld de Alleenverkoopwet van 1961.

Voorbeeld 4

Nemen we hetzelfde geval maar in de veronderstelling dat de wagens verkocht worden door een Duits producent. Daar zowel koper als verkoper gevestigd zijn in een verdragsstaat, is het Weens Koopverdrag sowieso uit zichzelf van toepassing. De incorporatie van het koopverdrag in de overeenkomst moet mijns inziens worden beschouwd als de *bevestiging* van de principiële toepasselijkheid van het Verdrag op basis van zijn artikel 1 (1) (a). De vraag naar het primaat van het dwingend recht in dergelijke situatie wordt hierna besproken.

2. HET VERDRAG IS UIT ZICHZELF VAN TOEPASSING

Zonder een incorporerende rechtskeuze zoals in de voorgaande paragraaf is het Weens Koopverdrag van toepassing als aan één van twee vereisten is voldaan. Een eerste "autonome"³⁸ voorwaarde is te vinden in artikel 1 (1) (a) en vereist dat beide contractspartijen hun vestigingsplaats in verschillende verdragsstaten hebben. Indien deze niet is vervuld, kan het Verdrag nog steeds worden toegepast als de verwijzingsregels leiden naar het recht van een verdragsstaat (artikel 1 (1) (b)). Het onderscheid tussen beide bepalingen heeft gevolgen voor de interferentie van dwingende regels met het koopverdrag.

Binnen het beperkte kader van deze bijdrage wordt hier echter niet verder op ingegaan. Zie J. ERAUW "Wanneer is het Weense Koopverdrag van toepassing?" in H. VAN HOUTTE, J. ERAUW en P. WAUTELET (eds.), *Het Weense Koopverdrag*, Antwerpen, Intersentia, 1997, 34-35.

³⁶ Op het ogenblik van publicatie was het Weens Koopverdrag (nog) niet van kracht in Japan.

³⁷ Artikel 7 (1) EVO.

³⁸ Zie *inter alia* H. BERNSTEIN en J. LOOKOFKY, *Understanding the CISG in Europe*, Den Haag, Kluwer Law International, 1997, 10; K.H.NEUMAYER en C. MING, *Convention de Vienne sur les contrats de vente internationale de marchandises*, Lausanne, CEDIDAC, 1993, 42.

a. Artikel 1 (1) (b)

Laten we beginnen met de regel vervat in artikel 1 (1) (b). Deze doet beroep op het internationaal privaatrecht om te weten of naar het recht van een verdragsstaat wordt verwezen of niet. Als het antwoord positief is, is het Weens Koopverdrag van toepassing. De verwijzingsregels voorzien *grosso modo* in twee manieren om te bepalen welk recht een contractuele verhouding beheerst.

Een eerste mogelijkheid bestaat erin dat de contractspartijen overeen-gekomen zijn welk recht de koopovereenkomst zal beheersen. Het is algemeen aanvaard dat de partijen hierin vrij zijn. Wat meer bepaald het Weens Koopverdrag betreft, introduceert artikel 6 de wilsvrijheid als een beginsel dat aan de basis van het Verdrag ligt. Bovendien wordt in de rechtsleer³⁹ de visie gedeeld dat de contractspartijen het Verdrag mogen toepassen in gevallen waar de voorwaarden voor zijn toepassing niet zijn vervuld. Dit noemt men ook wel het "opting in" beginsel. De daadwerkelijke basis voor dit beginsel lijkt mij echter niet in de eerste plaats te vinden in artikel 6 WK. Koper en verkoper kunnen dit veeleer doen omdat de vrijheid van rechtskeuze een haast universeel erkende regel is met betrekking tot contractuele verhoudingen.⁴⁰ Het is dan ook *het nationale recht* dat de partijen de mogelijkheid biedt om te kiezen voor het Weens Koopverdrag of het recht van een verdragsstaat.⁴¹ Dergelijke zienswijze heeft belangrijke implicaties met betrekking tot de mogelijke interferentie van dwingende regels. Wanneer de partijen kunnen kiezen voor de toepassing van het Weens Koopverdrag of voor het recht van een verdragsstaat geschiedt dit dus op basis van de nationale regels van het internationaal privaatrecht die in deze mogelijkheid voorzien.⁴² Maar dezelfde regels voorzien ook in beperkingen aan de wilsvrijheid. Zo wordt vaak bepaald dat een rechtskeuze geen afbreuk doet aan het normaal toepasselijke dwingende recht. Zoals elke andere rechtskeuze of uitoefening van de wilsvrijheid is ook de keuze om het Weens Koopverdrag of het recht van een verdragsstaat toe te passen aan deze beperking onderworpen.⁴³ De onderliggende reden hiervan ligt in de vrees dat de contractspartijen anders het mechanisme van de rechtskeuze zouden aanwenden om nationaal

³⁹ Althans de buitenlandse, (vooralsnog) niet in de Belgische rechtsleer.

⁴⁰ H. BERNSTEIN en J. LOOKOFSKY, *o.c.*, 19.

⁴¹ P. SCHLECHTRIEM, *Uniform Sales Law. The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Wenen, Manzsche, 1986, 36. Zie ook J. HONNOLD, *o.c.*, 133-134.

⁴² Daarom wordt ook wel gezegd dat in zo'n situatie het Verdrag niet van toepassing is "als een verdrag": J. ERAUW, *o.c.*, 51.

⁴³ Merk op dat op die manier een vergelijkbaar resultaat wordt bereikt als onder artikel 4 van de Eenvormige Koopwetten van 1964 (LUVI). Het verschil is dat het LUVI zelf het primaat van het dwingend recht poneert, terwijl het Weens Koopverdrag daartoe beroep doet op de nationale verwijzingsregels. Vanuit dit oogpunt lijkt de weigering van de UNCITRAL werkgroep om een gelijkaardige bepaling als artikel 4 LUVI op te nemen, gerechtvaardigd.

consumentenbeschermend recht of andere dwingende regels te omzeilen.⁴⁴ Of om het met de woorden van HONNOLD te zeggen: "*The convention's rules would have no greater effect on protective rules of domestic law than would a contract aimed directly at those rules*".⁴⁵

De vrijheid van rechtskeuze kan op twee manieren worden uitgeoefend.⁴⁶ In de eerste plaats kan de overeenkomst het recht van een verdragsstaat aanwijzen als de *lex contractus*. Vervolgens kunnen de contractspartijen een contractuele clausule opnemen die de overeenkomst rechtstreeks aan het Weens Koopverdrag onderwerpt. Het mogelijke primaat van het dwingend recht in deze gevallen, kan het best worden geïllustreerd met een praktisch voorbeeld van elke sub-hypothese.

Voorbeeld 5

Een Nederlandse onderneming koopt computerhardware aan van een Japans verkoper. In het contract hebben de partijen gestipuleerd dat Nederlands recht de overeenkomst zal beheersen. Een geschil ontstaat met betrekking tot de kwaliteit van de geleverde goederen, waarop de verkoper voor een Nederlandse rechtbank wordt gedaagd. *Quid?*

Een belangrijk punt is of het Verdrag toepasselijk is door de loutere verwijzing naar het Nederlandse recht. Er bestond enige discussie hieromtrent, maar vandaag de dag aanvaarden de meeste commentatoren dat het Verdrag integraal deel uitmaakt van het recht van de verdragsstaten. Kiezen voor *het recht van een verdragsstaat* betekent dan ook kiezen voor het Weens Koopverdrag.⁴⁷ Veronderstel dat de koper nationale dwingende regels inroept (als er al zouden bestaan...) die een voorwerp hebben dat tevens door het Weens Koopverdrag wordt beheerst. De rechter zal een beroep doen op zijn verwijzingsregels om de beperkingen aan de rechtskeuze vast te stellen. In Nederland, net als in de meeste andere lidstaten van de Europese Unie, regelt het EVO deze aangelegenheid. Artikel 3 EVO bevestigt de principiële vrijheid voor de partijen om het toepasselijke recht te kiezen. Maar volgens artikel 7 (2) EVO laat dit verdrag "de toepassing onverlet van de bepalingen van het recht van het land van de rechter die ongeacht het op de overeenkomst toepasselijke recht, het geval dwingend beheersen". De rechter is verplicht de dwingende regels van het forum toe te passen. Artikel 7 (1) EVO biedt de *mogelijkheid* (maar legt geen verplichting op) aan de rechter om dwingende regels toe te passen van een land, anders dan de forumstaat (*lex fori*) en anders

⁴⁴ P. WINSHIP, "The Scope of the Vienna Convention on international Sales Contracts", in N.M. GALSTON en H. SMIT (eds.), *International Sales - The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, New York, Matthew Bender, 1984, 1-33.

⁴⁵ J. HONNOLD, *o.c.*, 132. Zie ook K.H. NEUMAYER en C. MING, *o.c.*, 95.

⁴⁶ H. BERNSTEIN en J. LOOKOFSKY, *o.c.*, 19.

⁴⁷ Wanneer de contractspartijen dit gevolg willen omzeilen, dienen zij het Verdrag uitdrukkelijk uit te sluiten of dienen zij uitdrukkelijk te kiezen voor het *lokale* kooprecht van dat land. Zie *inter alia* J. ERAUW, *o.c.*, 48-49; K.H. NEUMAYER en C. MING, *o.c.*, 88-91; P. SCHLECHTRIEM, *o.c.*, 36.

dan een land waarvan het recht toepasselijk is op de overeenkomst (*lex causae*).⁴⁸ Men kan dus besluiten dat in dit geval regels van dwingende aard primeren op het Weens Koopverdrag.

Voorbeeld 6

Een Belgisch dealer verkoopt een wagen aan een Nederlandse klant. De wagen werd aangekocht voor strikt persoonlijk gebruik. Hoewel de transactie te typeren is als een consumentenovereenkomst werd in de algemene voorwaarden van de dealer uitdrukkelijk voor het Weens Koopverdrag gekozen. Er ontstaat evenwel een geschil dat wordt voorgelegd aan een Nederlandse rechtbank.

In Nederland, anders dan in België, wordt de door partijen gedane keuze om een *a-nationaal recht* op hun overeenkomst toe te passen, beschouwd als een geldige rechtskeuze.⁴⁹ De Nederlandse rechter dient het EVO toe te passen om te weten of dwingende regels de bovenhand halen op het Weens Koopverdrag. Overeenkomstig artikel 3 EVO hebben de partijen hier een geldige rechtskeuze gemaakt. Maar aangezien het hier een consumenten-overeenkomst betreft, is deze keuze beperkt door artikel 5 (2) EVO: in de mate dat voldaan is aan de voorwaarden gesteld in paragraaf twee kan de rechtskeuze er niet toe leiden dat de consument de bescherming verliest welke hij geniet op grond van de dwingende bepalingen van het recht van het land waar hij zijn gewone verblijfplaats heeft. De koper kan dus nog steeds de Nederlandse dwingende regels ter bescherming van de consument inroepen, niettegenstaande de principiële toepasselijkheid van het Weens Koopverdrag. Er heerst betwisting omtrent de vraag of de consument die reeds beschermd wordt door artikel 5 EVO of die het voordeel van dat artikel niet kan inroepen, nog mag steunen op artikel 7 EVO om het dwingend recht te laten primeren.⁵⁰

Een tweede mogelijkheid is dat de "objectieve" verwijzingsregels zelf het toepasselijke recht aanwijzen bij gebreke aan een rechtskeuze door de contractspartijen (zie vooral artikel 4 EVO). In dit geval is de oplossing grotendeels vergelijkbaar met wat hierboven werd voorgesteld. Toch zou er enige twijfel kunnen bestaan over de toepassing van de beperkingen vervat in artikel 7 EVO.⁵¹ Daar het Weens Koopverdrag van toepassing is los van de wil van de partijen en gegeven zijn internationale en eenvormige aard (hoewel het eenvormig materieel recht geïncorporeerd is in de interne rechtsorde), zou men kunnen opwerpen dat de rechter enkel moet nagaan wat het toepasselijke recht

⁴⁸ Vele rechtbanken staan evenwel weigerachtig tegenover de toepassing van dit artikel: I. COUWENBERG, *o.c.*, 233; R.I.V.F. BERTRAMS en F.J.A. VAN DER VELDEN, *o.c.*, 43 en 46-47; L. STRIKWERDA, *De overeenkomst in het IPR*, Deventer, Kluwer, 1995, 103. Zie in het bijzonder over deze problematiek R. PRIoux, *o.c.*, 251-295 en L.I. de WINTER, *o.c.*, 344-355.

⁴⁹ Dit verschilt met het geval waarin de keuze voor het Weens Koopverdrag louter als een incorporatie van het Verdrag wordt beschouwd, *supra* randnummer 14.

⁵⁰ I. COUWENBERG, *o.c.*, 216-217.

⁵¹ Artikel 5 (2) EVO speelt in deze hypothese niet langer mee aangezien dit artikel enkel beperkingen oplegt aan een door de partijen gedane rechtskeuze.

is zonder zich verder te bekommeren om het mogelijke primaat van dwingende rechtsregels. Of met andere woorden dat de rechter, eens de verwijzingsregels leiden naar het recht van een verdragsstaat, het Weens Koopverdrag moet toepassen zonder acht te slaan op conflicterend dwingend recht. Mijns inziens is het echter verkieslijk om de verwijzings-regels waaraan artikel 1 (1) (b) WK refereert in hun geheel toe te passen. Dergelijke zienswijze wordt trouwens principieel in de rechtsleer onderschreven.⁵² De beperkingen opgelegd door artikel 7 EVO dienen dus eveneens in aanmerking te worden genomen. Overigens stelt artikel 7 EVO ook beperkingen aan het door het EVO bij gebrek aan een rechtskeuze aangeduide recht.⁵³ Men kan concluderen dat de dwingende regels van het forum zich opdringen aan de Europese rechters als één van de partijen niet gevestigd is in een verdragsstaat. Het Weens Koopverdrag wordt dan gedeeltelijk opzij geschoven door dwingend recht.⁵⁴

Voorbeeld 7

Een Belgisch bedrijf verkoopt grondstoffen aan een Brits producent. Er werd geen rechtskeuze gemaakt. Een Belgische rechtbank moet oordelen over een geschil dat voortvloeit uit de koop. De rechter past het Haags Verdrag van 1955 toe zoals aangevuld door artikel 7 EVO.⁵⁵ Het Weens Koopverdrag is van toepassing maar zal worden geprimeerd door de dwingende regels van de forumstaat.

b. Artikel 1 (1) (a)

⁵² H. BERNSTEIN en J. LOOKOFSKY, *o.c.*, 19, voetnoot 60; K.H. NEUMAYER en C. MING, *o.c.*, 44-45. SCHLECHTRIEM (*o.c.*, 24) wijst er ook op dat de toepassing van artikel 1 (1) (b) WK kan leiden tot *dépeçage* met betrekking tot materies die worden beheerst door het Weens Koopverdrag. Verwijzingsregels kunnen bijvoorbeeld leiden naar een nationaal recht dat het sluiten van de koopovereenkomst beheerst, terwijl een ander rechtsstelsel de verplichtingen van koper en verkoper regelt. Aangezien SCHLECHTRIEM de mogelijkheid van *dépeçage* aanvaardt, zou artikel 7 EVO eveneens steeds moeten worden toegepast. Artikel 7 EVO heeft immers tot gevolg dat meerdere rechtsstelsels de overeenkomst gaan beheersen: het recht aangewezen door de algemene verwijzingsregels én de dwingende regels die op basis van artikel 7 EVO worden toegepast.

⁵³ L. STRIKWERDA, *o.c.*, 88. Anders dan artikel 5 (2) EVO.

⁵⁴ Artikel 7 (1) EVO biedt ook de mogelijkheid om dwingende rechtsregels van een derde land toe te passen.

⁵⁵ In België bepaalt het Verdrag van Den Haag van 1955 nopens de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet welk recht de koopovereenkomst beheerst. Artikel 3 wijst naar het recht van het land waar de verkoper zijn gewone verblijf heeft. In tegenstelling met het EVO regelt dit verdrag niet de verhouding tot rechtsregels van dwingende aard. Het bevat slechts een bepaling die voorschriften van openbare orde laat primeren op het aangeduide nationale recht (artikel 6). HEUZÉ stelt voor om uit deze bepaling de mogelijkheid af te leiden om de internationale koop te onderwerpen aan de dwingende regels van de forumstaat (V. HEUZÉ, *La vente internationale des marchandises*, Paris, GLN Joly, 1992, 31). Mijns inziens zou men ook beroep kunnen doen op artikel 7 EVO aangezien dit verdrag een meer algemene draagwijdte heeft. In de mate het specifieke Verdrag van Den Haag van 1955 een aangelegenheid niet regelt, dient te worden teruggegrepen naar het EVO.

Artikel 1 (1) (a) WK doet alsdusdanig geen beroep op de nationale verwijzingsregels.⁵⁶ Wanneer beide partijen gevestigd zijn in verschillende verdragsstaten is het Weens Koopverdrag op "autonome" basis van toepassing. Terloops kan erop worden gewezen dat het koopverdrag niet van toepassing is als de contractspartijen, hoewel ze beiden in een verdragsstaat zijn gevestigd, opteren voor het recht van een niet-verdragsstaat. Dit vloeit voort uit de vrijheid van de partijen om de toepassing van het Verdrag uit te sluiten. Wanneer artikel 1 (1) (a) WK de toepassing van het Verdrag dicteert, treden het EVO en *a fortiori* zijn belangrijke artikel 7 niet langer op de voorgrond. Zoals reeds gezegd regelt het Weens Koopverdrag niet zelf zijn verhouding tot conflicterende regels met een dwingend karakter. Betekent dit dat het Verdrag dan altijd het dwingend recht opzij schuift?⁵⁷ Tot nu toe kan echter de conclusie worden getrokken dat conflicterend dwingend recht primeert op het Weens Koopverdrag. Er zijn geen fundamentele redenen die beletten dat deze benaderingswijze ook op artikel 1 (1) (a) zou van toepassing zijn. Zoniet zouden identieke gevallen resulteren in verschillende uitkomsten, afhankelijk van de regel die tot de toepassing van het Verdrag leidde. Veronderstel immers dat een Belgische onderneming een machine verkoopt aan een Britse klant. Het Weens Koopverdrag is van toepassing als naar het recht van een verdragsstaat wordt verwezen (artikel 1 (1) (b) WK), maar de relevante ipr-regels kunnen de voorrang van dwingend recht poneren. Kijken we vervolgens naar een identiek geval met dit verschil dat de machine verkocht werd aan een Duitse klant. Het Weens Koopverdrag is dan van toepassing omdat koper en verkoper in een verschillende verdragsstaat zijn gevestigd (artikel 1 (1) (a) WK). Men zou kunnen zeggen dat in dit geval het Verdrag primeert op dwingend recht. Maar het loutere feit dat in het eerste geval slechts één van de partijen in een verdragsstaat is gevestigd, terwijl dat in het tweede geval voor beide partijen geldt, lijkt geen verschillend resultaat op dit vlak te rechtvaardigen. Om dwingend recht evenwel in een dominante positie te plaatsen tegenover het Weens Koopverdrag moet dit kunnen steunen op een juridische regel. Laten we opnieuw uitgaan van een praktisch voorbeeld.

Voorbeeld 8

Een Belgische onderneming verkoopt een wagen aan een Duits consument. De contractspartijen hebben geen rechtskeuze gemaakt. De verkoper wordt gecontracteerd voor een Duitse rechtbank. Op het ogenblik van de contracts-sluiting wist de verkoper niet en behoorde hij ook niet te weten dat de wagen gekocht was voor persoonlijk gebruik. Ondanks het feit dat men hier te maken heeft

⁵⁶ P. WINSHIP, *o.c.*, 1-29.

⁵⁷ HONNOLD erkent inderdaad dat wanneer het Verdrag op autonome basis van toepassing is de vraag kan rijzen of het Verdrag een regel opzij schuift die in bepaalde landen als dwingend zou worden beschouwd. Deze auteur gaat echter niet dieper op dit onderwerp in en verwijst louter naar de -weinig bevredigende- discussie die in de UNCITRAL werkgroep werd gehouden (*supra*, randnummer 2): J. HONNOLD, *o.c.*, 134.

met een consumentenovereenkomst beheerst het Weens Koopverdrag in dergelijk geval de koop (artikel 2 (a) *juncto* artikel 1 (1) (a) WK).

In deze situatie kunnen conflicten tussen dwingend recht ter bescherming van consumenten en het koopverdrag gemakkelijk ontstaan. Het is *in casu* aan het Duitse recht om de prioriteit tussen zijn consumentenrecht en het Weens Koopverdrag te bepalen. Wanneer het dwingend consumentenrecht hierdoor de bovenhand zou halen op het Koopverdrag moet dit worden aanvaard.⁵⁸ De hamvraag is evenwel op welke rechtsregel het primaat van het dwingend recht kan worden gesteund. Zoals gezegd, blijft artikel 7 EVO in principe buiten beschouwing aangezien *in casu* het Verdrag op autonome wijze van toepassing is. Men zou kunnen voorstellen om artikel 7 EVO niettemin toe te passen. Het feit dat artikel 1 (1) (a) WK geen beroep doet op het internationaal privaatrecht betekent nog niet dat dit niet van toepassing zou zijn. Dit des te meer nu het Weens Koopverdrag zelf het stilzwijgen bewaart omtrent zijn verhouding tot regels van dwingende aard. In België kan men tevens denken aan de meer algemene regel van artikel 3 (1) van het Burgerlijk Wetboek. Dit artikel handelt wel enkel over de dwingende regels van het forum. Het is hoe dan ook de taak van de rechter om te achterhalen of zijn nationale recht hem toelaat voorrang te verlenen aan dwingende rechtsregels, boven het Weens Koopverdrag.⁵⁹

3. MATERIES BEHEERST MAAR NIET UITDRUKKELIJK GEREGLD DOOR HET VERDRAG

Onnodig te zeggen dat er vaak betwistingen ontstaan op gebieden die door het Weens Koopverdrag worden beheerst. Maar het is een illusie te denken dat het Verdrag zelf uitdrukkelijk heeft voorzien in alle mogelijke geschillen die kunnen voortvloeien uit de materies die het beheerst. In dat geval bepaalt artikel 7 (2) WK dat kwesties die er niet uitdrukkelijk in geregeld zijn, moeten worden opgelost in overeenstemming met de algemene beginselen die er aan ten grondslag liggen of, in afwezigheid van dergelijke beginselen, in overeenstemming met het recht dat krachtens de regels van het internationaal privaatrecht van toepassing is. Deze bepaling heeft dus tot doel de leemtes in

⁵⁸ P. SCHLECHTRIEM, *o.c.*, 29. Aan de andere kant verdedigt deze auteur ook het standpunt volgens hetwelke het koopverdrag als de meer recente wet zou primeren op de dwingende regels van vroegere datum (*lex posterior derogat lege priori*). Het is mij niet duidelijk hoe beide stellingen met elkaar zijn te verzoenen. Bovendien valt niet in te zien hoe een verdrag dat duidelijk zelf niet dwingend is een (internationale) dwingende regel kan opzij zetten. Persoonlijk ben ik dan ook voorstander van de eerste oplossing aangezien zij aansluit bij de hierboven reeds uiteengezette richtlijnen.

⁵⁹ Het primaat van het dwingend recht leidt in voorbeeld 8 dan wel tot een vreemde situatie. Volgens artikel 2 (a) WK beheerst het Weens Koopverdrag deze casus, hoewel het hier duidelijk een consumentenkoop betreft. Maar toepassing van artikel 7 EVO (of een andere regel van het internationaal privaatrecht) leidt ertoe dat het dwingende consumentenrecht opnieuw de kop opsteekt. Artikel 2 (a) WK zou in dat opzicht beter gewoon *alle* consumentenovereenkomsten van het toepassingsgebied hebben uitgesloten, ongeacht of de verkoper zich al dan niet bewust was van het "consumentenkarakter" van de koop.

het Verdrag op te vullen.⁶⁰ Dwingende regels kunnen slaan op hetzelfde voorwerp als het voorwerp dat niet uitdrukkelijk geregeld is door het Weens Koopverdrag maar er wel door beheerst wordt. Wanneer de rechtbank de leemte niet kan vullen door beroep te doen op de algemene beginselen van het Verdrag moeten de verwijzingsregels worden toegepast, met inbegrip van de regels die de verplichting opleggen of in de mogelijkheid voorzien om dwingend recht bij voorrang in te roepen. Dan rijst er geen probleem met betrekking tot de vraag naar het primaat van het dwingend recht. Dit betekent eens te meer dat voor de meeste Europese rechtbanken artikel 7 EVO op de voorgrond treedt. Wanneer de rechter daarentegen een algemeen beginsel aan de basis van het Verdrag erkent, kan geen beroep worden gedaan op de verwijzingsregels. Mijns inziens zijn dan de oplossingen zoals in voorgaande paragrafen voorgesteld *mutatis mutandis* van toepassing. Inderdaad, de onderliggende beginselen van het Weens Koopverdrag maken integraal deel uit van het Verdrag. Hen anders benaderen dan de uitdrukkelijke bepalingen ervan lijkt niet gerechtvaardigd. Merk op dat een rechter er mee kan volstaan om vast te stellen dat geen algemene beginselen kunnen worden gevonden en dat daarom de enige uitweg erin bestaat terug te grijpen naar het internationaal privaatrecht. De rechterlijke beoordelingsmarge lijkt dit toe te laten.⁶¹

IV. BEOORDELING

De in voorgaande paragrafen voorgestelde benaderingswijze zal niet door iedereen worden onderschreven. Er is geen betwisting wanneer de verwijzingsregels toelaten dat het Weens Koopverdrag van toepassing wordt door de wilsovereenstemming van de contractspartijen. Dan wordt immers algemeen aanvaard dat de wilsautonomie beperkt is door specifieke bepalingen die vervat liggen in dezelfde verwijzingsregels. Wat de internationale koop van goederen betreft, verwijst men hiervoor in de meeste EU-lidstaten naar artikel 7 EVO en artikel 5 (2) EVO. Meer problematisch is de situatie waarin het Koopverdrag van toepassing is op basis van artikel 1 (1) (a) of (b) WK. Het valt te verdedigen dat in dergelijk geval het Weens Koopverdrag niet verstoord wordt door conflicterende (internationale) dwingende regels. Meerdere argumenten pleiten hiervoor. In de eerste plaats staat de eenvormige toepassing van het Verdrag op het spel wanneer systematisch het primaat van dwingende voorschriften wordt toegelaten. Een aantal commentatoren wijzen ook op de

⁶⁰ Over de vraag wanneer er een leemte is, zie P. VOLKEN, *o.c.*, 42-45. Als voorbeeld kan artikel 78 WK worden aangehaald, met betrekking tot de plicht om interest te betalen. Deze bepaling zegt echter niets over de interestvoet die men in aanmerking dient te nemen. Zie hierover F. FERRARI, "Uniform application and Interest Rates under the 1980 Vienna Sales Convention" in CORNELL INTERNATIONAL LAW JOURNAL (ed.), *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods 1995*, Den Haag, Kluwer Law International, 1996, 3-19.

⁶¹ Zie G. EÖRSI, "General provisions", in N.M. GALSTON en H. SMIT (eds.), *International Sales - The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, New York, Matthew Bender, 1984, 2-12.

eenvormige en internationale aard van het Verdrag.⁶² Dit zou betekenen dat de verdragsstaten ermee akkoord gingen om het Weens Koopverdrag toe te passen op de internationale koop met volledige uitsluiting van het nationale recht, ongeacht of dit laatste een dwingend karakter heeft of niet. Men zou kunnen zeggen dat dwingende rechtsregels alleen de bovenhand nemen in de mate het Verdrag zelf uitdrukkelijk zijn toepassing uitsluit ten gunste van dit dwingend recht. De voornaamste voorbeelden van dergelijke uitsluitingen betreffen de consu-mentenovereenkomsten, de aansprakelijkheid voor persoonlijke schade en geldigheidskwesties. Dit argument werd overigens ook al naar voor geschoven wat het Haags Koopverdrag van 1964 betreft.⁶³ Een opmerking die volgens mij van meer belang is, is het feit dat dwingende rechtsregels onzekerheid creëren tussen de contractspartijen.⁶⁴ Wanneer de partijen erop vertrouwen dat het Weens Koopverdrag de koop zou beheersen, kunnen deze verwachtingen verstoord worden door plots opduikende dwingende rechtsregels. Dit probleem wordt geaccentueerd door de vaagheid in de definitie van het “dwingend recht” en de daaraan beantwoordende rechter-lijke beoordelingsmarge.⁶⁵ De contractspartijen zullen zich vaak niet vooraf bewust zijn van de dwingende aard van een regel.

Sommige van deze opwerpingen kunnen gemakkelijk opzij worden geschoven. In de eerste plaats doet het Weens Koopverdrag zelf beroep op de verwijzingsregels in geval minstens één van de partijen niet in een verdragsstaat is gevestigd: artikel 1 (1) (b) WK. Het is niet meer dan logisch dat de verwijzingsregels dan *als een geheel* worden toegepast, met inbegrip van hun beperkingen aangaande het dwingend recht.⁶⁶ Gezien de belangrijke rol die is toegewezen aan het internationaal privaatrecht is het verkieslijk om consequent een beroep te doen op de verwijzingsregels van zodra er een conflict ontstaat tussen het Weens Koopverdrag en dwingend recht, zelfs wanneer het Verdrag van toepassing is krachtens artikel 1 (1) (a) WK. Wat dit betreft rechtvaardigt niets een verschillende behandeling van de sub-paragraphen (a) en (b). De rechtbanken dienen over het primaat te beslissen overeenkomstig hun eigen nationale recht. Een andere reden om de beperkingen, voorzien in de verwijzingsregels, niet uit te sluiten, is de duidelijke evolutie die waar te nemen valt sedert de Haagse Koopverdragen van 1964. Deze verdragen sloten uitdrukkelijk het internationaal privaatrecht uit terwijl het Weens Koopverdrag zich daarvoor openstelt. Dit verklaart mede het grote succes van het Weens Koopverdrag, in tegenstelling tot de Haagse Koopverdragen die slechts in een beperkt aantal landen in kracht zijn getreden. Vervolgens moet de aandacht worden getrokken op het feit dat het Weens

⁶² Zo G. CONETTI, *o.c.*, 391.

⁶³ H. DÖLLE, *Kommentar zum einheitlichen Kaufrecht*, München, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1976, 467. In de inleiding (*supra*, randnummer 2) werd er al op gewezen dat de UNCITRAL werkgroep dit probleem erkende, doch zij kwam niet tot een bevredigende oplossing.

⁶⁴ H. BATIFFOL, *Les contrats en droit international privé comparé*, McGill University, 1981, 22.

⁶⁵ *Supra*, randnummer 5.

⁶⁶ K.H. NEUMAYER en C. MING, *o.c.*, 44-45.

Koopverdrag zelf geen dwingend karakter heeft. Dit vloeit niet alleen voort uit het beginsel van de wilsautonomie maar ook uit artikel 9 WK, volgens hetwelk de contractspartijen gebonden zijn door de gewoonten waaraan zij zich hebben onderworpen, de handelwijzen die tussen hen gebruikelijk zijn geworden en de gewoonten waarvan ze kennis hadden of behoorden te hebben en die in de internationale handel op brede schaal bekend zijn aan partijen bij een gelijkaardig type van overeenkomst. Zeggen dat het Verdrag steeds primeert op dwingend recht zou bijgevolg leiden tot de vreemde situatie waarin gebruiken en gewoontes de bovenhand halen op dwingende rechtsregels. Maar bovenal mag de kwestie van de verhouding van het Weens Koopverdrag tot dwingend recht niet worden overschat. Zoals reeds gezegd geven slechts weinig gevallen aanleiding tot de hier geschetste problemen, daar (vooralsnog) nauwelijks regels het etiket (internationaal) "dwingend" dragen met betrekking tot de materies die door het Weens Koopverdrag worden beheerst. Tot op heden zijn er geen jurisprudentiële uitspraken bekend die het uitdrukkelijk over deze kwestie hebben.

Een en ander leidt tot de conclusie dat over dit onderwerp onzekerheid en uiteenlopende meningen blijven bestaan. In dit opzicht valt het te betreuren dat de UNCITRAL werkgroep niet tot een globale behandeling van het probleem is gekomen. De werkgroep heeft er veeleer de ogen voor gesloten in plaats van naar een constructieve oplossing te hebben gezocht.

V. PRAKTISCHE CASUSSEN

Deze paragraaf heeft tot doel de hierboven geschetste problematiek toe te lichten op basis van een aantal (fictieve) casussen.

Voorbeeld 9

Een Brits dealer verkoopt op afbetaling een wagen aan een in België gevestigde klant. De koper heeft in het verleden van de Britse dealer reeds meerdere wagens gekocht in naam van zijn werkgever. Jammer genoeg vergeet de koper nu te vermelden dat hij deze wagen wenst te bestemmen voor louter persoonlijk gebruik. De verkoper kan aantonen dat hij niet wist noch behoorde te weten dat de aankoop een strikt persoonlijk gebruik beoogde. Van de overeenkomst wordt een gewone onderhandse akte opgesteld met de in die branche gebruikelijke clausules. Van het verleende krediet wordt hierin echter met geen woord gerept. Later ontstaat een geschil en de verkoper wordt voor een Belgische rechtbank gedaagd.

Overeenkomstig artikel 1 (1) (b) WK is het Weens Koopverdrag van toepassing aangezien naar het Belgisch recht wordt verwezen door de Belgische verwijzingsregels: artikel 5 (3) EVO bepaalt dat in afwezigheid van een rechtskeuze de overeenkomst wordt beheerst door het recht van het land waar de consument zijn gewone verblijfplaats heeft. Aangezien België een verdragsstaat is, is het Weens Koopverdrag dus van toepassing. Artikel 2 (a)

WK sluit consumentenovereenkomsten zoals voorgesteld in deze casus niet uit van het toepassingsgebied van het Verdrag. Veronderstel dat de betwisting draait rond de afwezigheid van specifieke clausules in het contract omtrent de koop op afbetaling. Overeenkomstig de Belgische Wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet dienen in de overeenkomst hierover bepaalde vermeldingen te worden opgenomen (artikelen 14 en 41 van de wet). Het Weens Koopverdrag daarentegen huldigt in artikel 11 het beginsel van de vormvrijheid. De koper wenst beroep te doen op artikel 86 van de wet op het consumentenkrediet teneinde de koop nietig te zien verklaren. Ongetwijfeld is laatst genoemde wet van dwingende aard en is ze zelfs internationaal dwingend.⁶⁷ Laten we er van uit gaan dat deze wet zichzelf bovendien van toepassing verklaart op het geval. De vraag rijst dan of zij kan primeren op het Weens Koopverdrag. Volgens artikel 7 (2) EVO prevaleren de dwingende rechtsregels van het forum inderdaad het Verdrag.⁶⁸ De consument verkrijgt volledige bescherming. Veronderstel nu dat de verkoper voor een Britse rechtbank gedagvaard werd. Het is dan erg twijfelachtig of de consument zich kan beroepen op het Belgische consumentenrecht. Het Verenigd Koninkrijk heeft immers een voorbehoud gemaakt bij artikel 7 (1) EVO. Bijgevolg is het de Britse rechters niet toegestaan om vreemd dwingend recht toe te passen. Mochten er evenwel Britse dwingende voorschriften bestaan aangaande de consumentenkoop op afbetaling die zichzelf op dit geval toepasselijk verklaren, dan moeten deze regels worden toegepast overeenkomstig artikel 7 (2) EVO.

Voorbeeld 10

Een Belgische rijvereniging verkoopt een paard aan een Duitse manege die dit wil inzetten bij springcompetities. Naderhand blijkt het paard niet geschikt te zijn voor dergelijke doeleinden. De verkoper wordt voor een Belgische rechtbank gedaagd. De koper roept artikel 35 WK in, dat een brede definitie geeft van de plicht van de verkoper om de conformiteit der verkochte goederen te waarborgen, terwijl de verkoper zich beroept op de enger gedefinieerde Belgische Wet van 25 augustus 1885. Deze wet beschrijft op limitatieve wijze welke gebreken die huisdieren vertonen, kunnen leiden tot de ontbinding van de koopovereenkomst.

Een eerste vraag waarmee de rechter te maken heeft, is of de Wet van 1885 al dan niet een dwingend karakter heeft. Dit voorbeeld toont aan dat het antwoord niet voor de hand ligt wanneer de wet zelf niet bepaalt of zij dwingend is. Na

⁶⁷ Als voorbeelden van internationaal dwingend recht kunnen onder meer gelden de voorschriften betreffende koop en verkoop op afbetaling, prijsvoorschriften en voorschriften betreffende import en export van goederen: L.I. de WINTER, *o.c.*, 331-332.

⁶⁸ Zoals reeds vermeld is het onzeker of artikel 7 EVO nog kan worden ingeroepen indien de consument niet de bescherming van artikel 5 (2) EVO kan genieten. Sommige auteurs menen dat artikel 7 EVO steeds kan worden ingeroepen.: J. STUYCK, "Internationale consumentenovereenkomsten", in H. VAN HOUTTE en M. PERTEGAS SENDER (eds.), *Europese IPR-verdragen*, Leuven, Acco, 1997, 274.

enige discussie werd in de Belgische rechtspraak en rechtsleer aanvaard dat de wet van 1885 geen dwingende voorschriften bevat.⁶⁹ Maar zelfs als dat wel het geval zou zijn geweest, is het hoogst onwaarschijnlijk dat dit dwingend karakter ook op internationaal vlak kon worden waargemaakt. Bijgevolg wordt *in casu* de Belgische Wet opzij gezet door het Weens Koopverdrag. De wet van 1885 blijft echter wel relevant wat betreft de verjaringstermijn binnen dewelke een vordering moet worden ingesteld.⁷⁰ Het Weens Koopverdrag beheerst deze kwestie niet zodat men moet teruggrijpen naar het toepasselijke nationale recht.⁷¹

Voorbeeld 11

Een Duits producent verkoopt zijn goederen aan een Belgisch invoerder. Terwijl zij liggen opgeslagen in de bedrijfsruimten van de koper, vat één van de producten door een inwendig gebrek vuur. De hele opslagplaats wordt in de as gelegd en twee werknemers raken gewond. Aangezien de verkoper niet aan zijn plicht voldeed om de conformiteit van de goederen te waarborgen (artikel 35 WK), dagvaardt de koper hem voor een Belgische rechtbank teneinde schadevergoeding te verkrijgen. Hierbij roept de koper echter de Belgische wet van 25 februari 1991 over de aansprakelijkheid voor producten met gebreken in.

Het verschil tussen artikel 74 WK en de Wet van 1991 bestaat erin dat de laatste in een volledige schadevergoeding voorziet, terwijl de eerste enkel in een vergoeding voorziet voor de schade die de in gebreke blijvende partij voorzag of behoorde te voorzien als een mogelijk gevolg van de contractbreuk. Veronderstel dat de verkoper *in casu* de geleden schade niet kon voorzien hebben. Mijns inziens is de wet van 1991 van internationaal dwingend recht in de mate zij de Europese Richtlijn van 25 februari 1985 implementeert⁷². Dit betekent dat, hoewel het Weens Koopverdrag hier van toepassing is op basis van artikel 1 (1) (a) WK, de Belgische rechter de Wet van 1991 moet laten primeren op het Verdrag op basis van artikel 7 EVO of van artikel 3 (1) van het Burgerlijk Wetboek. Twee bemerkingen hierbij. In de eerste plaats beheerst het Weens Koopverdrag niet de kwestie van de persoonlijke schade die geleden werd door de twee werknemers (artikel 5 WK). Vervolgens voorziet de Wet van 1991 niet in een schadevergoeding voor de schade

⁶⁹ Cass. 22 december 1910, *Pas.* 1911, I, 56; R. VANDEPUTTE, "De koopovereenkomst", in *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Antwerpen, Standaard, 1981, 189; F. VRANCKEN, *Koop en ruil van diereen*, in *A.P.R.*, Gent, Story-Scientia, 1979, nr. 182.

⁷⁰ Zie hierover J.H. HERBOTS, "Het kreupele springpaard en het internationaal kooprecht" (noot onder Kh. Hasselt 3 december 1997), *R.W.* 1997-98, 1297.

⁷¹ In België is het Verdrag van New York van 1974 betreffende de verjaring in geval van internationale koop van goederen (nog) niet van kracht.

⁷² Vele Europeesrechtelijke regels zijn dwingend en moeten door elke rechtbank in de Unie worden toegepast: M. KOPPENOL-LAFORCE (ed.), *International contracts, Aspects of Jurisdiction, Arbitration and Private International Law*, Londen, Sweet & Maxwell, 1996, 139. De vraag rijst evenwel in welke mate een omgezette richtlijn ook nog zijn dwingende aard behoudt in de vorm van nationaal recht.

toegebracht aan het gebrekkige product zelf. Meer nog: enkel de schade aan goederen die voor persoonlijk gebruik waren bestemd, komt volgens deze wet voor vergoeding in aanmerking.